

جمعه و نماز جمعه

در منظر
پیامبر اعظم

زهرا دانش مطلق

مقدمه:

جمعه نام مبارکی است که نام شصت و دومین سوره قرآن کریم می باشد. در این مقاله ابتدا نام های دیگر جمعه، جمعه در تاریخ، اهمیت نماز جمعه؛ پیشینه‌ی تاریخی نماز جمعه، مسجد الجمعة و چرا جمعه را جمعه نامیدند از منظر قرآن و پیامبر اعظم صلی الله علیه و آله مطرح شده است.

قال رسول الله صلی الله علیه و آله: «الاخیرکم باهل الجنة؟»

«من لا یسغله عن الجمعة حرّ شدید و لا برّد شدید و لا رغ»

پیامبر اعظم صلی الله علیه و آله فرمودند: آیا شما را از اهل بهشت آگاه نسازم؟

«آنان کسانی هستند که گرما و سرمای شدید و گل و لای (ایجاد شده به وسیله باران) آنان را از حضور در نماز جمعه باز ندارد.»^(۱)

نام های دیگر جمعه

در روایات ده نام برای روز جمعه ذکر شده که هر کدام قابل توجه و تأمل است

که این نام‌ها عبارتند از:

«یوم المولود» به جهت تولّد حضرت ﷺ رسالت در آن و «یوم الفصل»، «یوم البرکه»، «یوم الرحمه»، «یوم الاجابه»، «یوم العید»، «یوم العتیق»، «یوم العروبه»، «یوم الکرامه» و «یوم الجمعه»^(۲).

جمعه در تاریخ

حضرت علی علیه السلام فرمود: همرا با رسول خدا صلی الله علیه و آله بودیم مردی آمد و گفت: «ای رسول خدا (پدر و مادرم فدای شما باد) به من بگویید چگونه روز یکشنبه را یوم الاحد نامیدند؟» و حضرت پاسخ فرمودند: تا اینکه گفت: «پدر و مادرم به فدای شما ای رسول خدا صلی الله علیه و آله از روز جمعه و نامگذاری آن به من خبر دهید.» پس رسول خدا صلی الله علیه و آله گریست و فرمود: «از روز جمعه از من پرسیدی؟» گفت: آری.

رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: «فرشتگان در آسمان‌ها، آن را یوم‌المزید نامند.

روز جمعه، روزی است که خدا حضرت آدم را آفرید.

روز جمعه، روزی است که خداوند در پیکر آدم روح دمید.

روز جمعه، روزی است که خدا آدم را در بهشت جای داد.

روز جمعه، روزی است که فرشتگان به آدم سجده کردند.

روز جمعه، روزی است که خداوند حواء را برای آدم فراهم آورد.

روز جمعه، روزی است که خداوند به آتش خطاب برد و سلام داد برای ابراهیم.^(۳)

روز جمعه، روزی است که خداوند گناه آدم را بخشید و روزی است که خداوند بلاء را از ایوب پیامبر برداشت.

روز جمعه، روزی است که خداوند به جای قربانی کردن اسماعیل، گوسفندی بزرگ جثه را برای ابراهیم فرستاد تا آنرا قربانی کند.

روز جمعه، روزی است که خداوند آسمان‌ها و زمین و آن‌چه در میان آنها است را آفرید.^(۴)

روز جمعه روزی است که مریم (س) عیسی (ع) را حامله گردید و روز جمعه روزی است که در آن روح الامین فرود آمد.^(۵)

امام صادق علیه السلام نیز فرمودند: « یخرج قائمنا اهل البيت يوم الجمعة و تقوم القيامة يوم الجمعة. »^(۶)

«قائم ما اهل البيت روز جمعه ظهور نماید، و قیامت نیز روز جمعه برپا می شود.»

اهمیت نماز جمعه

حضرت رسول اکرم صلی الله علیه و آله فرمود: « مَنْ تَرَكَهَا فِي حَيَاتِي وَ بَعْدَ مَمَاتِي إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ جُحُودًا لَهَا وَ اسْتِخْفَافًا بِحَقِّهَا فَلَا جَمْعَ لَهِ اللهُ شَمْلُهُ وَ لَا بَارَكَ اللهُ فِي أَمْرِهِ إِلَّا لَا صَلَاةَ لَهُ. إِلَّا لِأَخِي لَهُ، إِلَّا لَا صَدَقَةَ لَهُ، إِلَّا لَا بَرَكَاتٍ لَهُ إِلَّا أَنْ يَتُوبَ فَإِنْ تَابَ، تَابَ اللهُ عَلَيْهِ. »^(۷)

« کسی که در دوران حیات من و یا پس از مرگ من تا روز قیامت نماز جمعه را ترک کند چه آن را انکار کند یا سبک شمارد، خداوند پراکندگی کار او را سنامان ندهد، و امر او را مبارک نگرداند، آگاه باشید نمازی بر او نیست، حجتی برای او نیست، صدقه ای برای او نیست، برکتی برای او نیست. مگر آن که توبه کند، پس اگر توبه کرد خدای نیز به او توجه نموده توبه اش را پذیرا شود. »

پیشینه ی تاریخی نماز جمعه

مسعودی (م ۳۴۵ هـ . ق) می نویسد:

ورود رسول خدا ﷺ به مدینه در روز دوشنبه دوازدهم ربیع الاول بود پس ده سال تمام در مدینه ماند. به هنگام ورود آن حضرت در دهکده قبا بر «سعد بن حیثمه» وارد شد و مسجد قبا را بنا نمود و روزهای دوشنبه، سه شنبه، چهارشنبه و پنج شنبه را در قبا ماندند. سپس صبح روز جمعه پس از برآمدن روز به سوی مدینه حرکت فرمود، در بین راه محله به محله گروهی از انصار مهار شتر آن حضرت را در دست گرفته از ایشان می خواستند تا نزد آنان فرود آید. رسول خدا ﷺ مهار را کشیده، می فرمود:

«راه را برای شتر بازگذارید که او مأمور است.» و همچنان به راه خود ادامه می داد تا در محله «بنی سالم بن عوف» وقت نماز فرا رسید، پس رسول خدا ﷺ با مردم نماز جمعه خواندند و این اولین نماز جمعه ای بود که در اسلام اقامه گردید. ^(۸)

آنگاه می نویسد، نماز جمعه ی رسول خدا ﷺ در دره ی معروف به «وادی رانواء» اقامه گردید. حلبی تعداد نمازگزاران را در اولین نماز جمعه یکصد نفر ذکر کرده است. ^(۹)

پس از آن، در همین مکان مسجد ساختند که به نام «مسجد الجمعة» نامگذاری شد. و هم اکنون نیز با همین نام در مدینه منوره وجود دارد. برخی بر این باورند که قبل از ورود رسول خدا ﷺ و سلم به مدینه «اسعد بن زاره» اولین نماز جمعه را اقامه کرده است.

ابن سیرین در این زمینه می گوید: پیش از آمدن حضرت رسول اعظم ﷺ به مدینه، انصار با یکدیگر اجتماع کرده و گفتند: یهود و نصاری در هر هفته روز خاصی داشته در آن گرد هم می آیند، یهود روز شنبه و نصاری روز یکشنبه پس برای ما نیز روزی را قرار داده، تا گرد هم آییم. و ذکر خدا گوئیم و شکر او را به جا آوریم. سپس نزد، «اسعدبن زاره» آمده و روز جمعه را که پیش از آن «یوم العروبه» نامیده می شد به عنوان روز اجتماع مسلمان مطرح کردند وی نیز پذیرفت و با آنان به صورت جماعت نماز گزارد و آنان را اندرز داد و آن روز جمعه نامیده شد چون روز اجتماع مسلمانان بود و این اولین نماز جمعه ای بود که پیش از آن آمدن پیامبر ﷺ به مدینه اقامه شد. ^(۱۰)

چرا جمعه را جمعه نامیدند؟

عن ابی حمزه، عن ابی جعفر علیه السلام قال: قال له رجل: کیف سمیت الجمعة؟ قال: «انَّ الله عزَّوجلَّ جمع فیها خلقه لولاية محمد و وصیه فی الميثاق، فسماه: یوم الجمعة لجمعه فیہ خلقه» ^(۱۱)

ابی حمزه می گوید: مردی به امام محمد باقر علیه السلام گفت: « چگونه روز جمعه نامگذاری شد؟ » فرمود: « همانا خداوند عزوجل در روز جمعه، آفریدگان خود را برای پیمان با حضرت محمد صلی الله علیه و آله و جانشین او یعنی حضرت علی علیه السلام گرد آورد، پس به دلیل گرد آمدن و اجتماع آفریدگان خویش آن را جمعه نامید. »
و عن الصادق علیه السلام: « سمیت الجمعة لان الله جمع الخلق لولاية محمد و اهل بيته »
امام صادق علیه السلام فرمودند:

« جمعه، جمعه نامیده شد به دلیل آنکه خداوند آفریدگان خود را برای گرفتن پیمان ولایت محمد صلی الله علیه و آله و اهل بیت او گرد هم آورد. »
در روایت فوق به جای کلمه وصی، کلمه اهل بیت آورده شده و شعاع روایت را گسترده تر کرده است.

و قال: «سمیت الجمعة لانَّ الله جمع نبي صلی الله علیه و آله و سلم امره.» ^(۱۲)

همچنین امام صادق علیه السلام فرمودند:

« جمعه، جمعه نامیده شد برای

اینکه خداوند در این روز کار

پیامبرش صلی الله علیه و آله را سامان داد. »

عن سلمان رضی الله عنه: « انما سمیت

الجمعة: لان آدم جمع فیها

خلقه . » ^(۱۳)

سلمان به نقل از

حضرت رسول مکرّم

اسلام صلی الله علیه و آله گفت:

«همانا جمعه، نامیده

شد برای اینکه آفرینش آدم در این روز به پایان آمد. «

عن ابی هریره: «لَا يَلِيَّ شَيْءٌ سُمِّيَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ؟ لَانَ فِيهَا طَبَعَتْ طِينَهُ آدَمَ، وَ فِيهَا الصَّعْقَةُ وَ الْبُعْثَةُ وَ فِيهَا الْبَطْشَةُ وَ فِي آخِرِ ثَلَاثِ سَاعَاتٍ مِنْهَا سَاعَةٌ مَنْ دَعَا اللَّهَ فِيهَا اسْتَجِيبَ لَهُ» (۱۴)

ابن هریره به نقل از حضرت رسول خدا ﷺ گفت: از آن حضرت پرسیدند: برای چه این روز جمعه نامیده شد؟ فرمود: « برای اینکه در آن روز گل وجود پدرم آدم سرشته شد و نیز بیهوشی مردم بر اثر صیحه آسمانی و رستاخیز و روز سخت گیری در چنین روزی است. و در پایان سه ساعت از آن، ساعتی است که اگر کسی خدا را در آن ساعت بخواند دعایش مستجاب می شود. »

والسَّلَام

پی نوشت ها:

- ۱) کنز العمال ۷/۲۱۰۸۵
- ۲) مراجعه به تفاسیر متعدد ذیل تفسیر سوره جمعه
- ۳) انبیاء . ۶۹/۲۱
- ۴) مستدرک ۶/۵۹/۶۴۲۳
- ۵) اصول کافی ۳/۴/۵/۸
- ۶) بحار ۷/۵۱ و ۶۱
- ۷) مستدرک الوسائل ۶/۱۰/۶۲۹۶
- ۸) مروج الذهب ۲/۲۷۹
- ۹) السیره الحلبیه ۲/۵۹
- ۱۰) مجمع البیان ۱۰/۲۸۶
- ۱۱) اصول کافی ۳/۴۱۵ ج
- ۱۲) مستدرک الوسائل ۶/۵۹
- ۱۳) کنز العمال ۷/۲۱۰۳۹
- ۱۴) کنز العمال ۷/۲۱۰۷۲

